תוספתא · דפוס וילנא · סדר נזיקין

תוספתא סנהדרין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספתא סנהדרין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספתא-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 7
פרק ד 9
פרק ה 12
פרק ו 13
פרק ז 15
פרק ח 17
פרק ט 18
פרק י 20
פרק יא 22
פרק יב 24
פרק יג 25
פרק יד 27

פרק א

א דיני ממונות בשלשה רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בג' דברי ר"מ וחכ"א ביחיד סמיכה בשלשה וסמיכת זקנים בג' רבי יהודה אומר בחמשה מטלטלין של הקדש נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין נפדין על פי שלשה ג' לקוחות ולא ע"פ ג' שאינן לקוחות מום שבגלוי הרי זה ישחט ע"פ בני הכנסת דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר אפילו רגלו קטועה ועינו סומא לא ישחט אלא ע"פ מומחה.

ב וחכמים אומרים המוציא שם רע בזמן שטוענו טענת נפשות בעשרים ושלשה טענת ממון בשלשה.

ג וכשם שהדין בשלשה כך פשרה בשלשה נגמר הדין אין רשאי לבצע ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר כל המבצע הרי זה חוטא המברך את המבצע הרי זה מנאץ לפני המקום על זה נאמר (תהילים י:ג') ובוצע ברך נאץ ה' אלא יקוב הדין את ההר שכן משה אמר יקוב הדין את ההר אבל אהרן היה עושה שלום בין אדם לחבירו שנאמר (מלאכי ב ו) בשלום ובמישור הלך אתי וגו' ר"א בן יעקב אומר מה ת"ל ובוצע ברך נאץ ה' משלו משל למה הדבר דומה לאחד שגנב סאה של חטים טחנן אפאן והפריש מהן חלה והאכיל לבניו היאך זה מברך אינו מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' ר"מ אומר ובוצע ברך אלו אחי יוסף שהיו אומרים (בראשית לז כו) מה בצע וגו' ר' יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצע שנא' (זכריה ח׳:ט"ז) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא כל מקום שיש משפט אמת אין שלום וכל מקום שיש שלום אין משפט אמת אלא איזהו משפט שיש שלום הוי אומר זה ביצוע וכן הוא אומר (שמואל ב ח׳:ט"ו) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כ"מ שיש משפט אין צדקה וכל מקום שיש צדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב אם חייב את העני מוציא ונותן לו משלו נמצא עושה צדקה עם זה ודן את זה רבי אומר דן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב נמצא עושה צדקה עם החייב שמוציא גזילה מתחת ידו ודין עם הזכאי שמחזיר לו את שלו ר"ש בן מנסיא אומר פעמים יבצע אדם פעמים אל יבצע כיצד שנים שבאו אצל אחד לדין עד שלא שמע דבריהן או משמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין הוא נוטה אתה רשאי שיאמר להן צאו ובצעו אבל משמע דבריהם ויודע להיכן הדין הוא נוטה אין רשאי שיאמר להן צאו ובצעו כגון שהוא אומר (משלי י"ז:י"ד) פוטר מים ראשית מדון וגו' עד שלא נתגלה אתה רשאי לנטשו משנתגלה הדין אי אתה רשאי לנטשו ר' יהושע בן לקיש אומר שנים שבאו אצל אחד לדין אחד חזק ואחד רך עד שלא שמע דבריהן ואם משמע דבריהן ואין יודע

להיכן הדין הוא נוטה רשאי שיאמר להן איני נזקק לכם שמא נתחייב החזק ונמצא חזק אויבו משמע דבריהן ויודע להיכן הדין הוא נוטה אין רשאי שיאמר להם איני נזקק לכם וכן הוא אומר (דברים א':י"ז) לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא.

ד אמר ר' יהושע בן קרחה מנין שאם היה יושב לפני דיין ויודע אתה זכות לעני וחובה לעשיר אין אתה רשאי לשתוק ת"ל לא תגורו מפני איש אל תכניס דבריך מפני איש הדיינים יהיו יודעין את מי דנין ולפני מי הן דנין ועם מי הן דנין ומי הוא דן עמהן ויהיו עדים יודעין את מי הם מעידין ולפני מי הן מעידין ועם מי הן מעידין ומי הוא מעיד עמהם שנאמר (דברים י"ט:י"ז) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ואומר (תהילים פ"ב:א') אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכן יהושפט אומר (דברי הימים ב י"ט:ו') ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי <אם> לה' ושמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה והלא כבר נאמר (שם) ועמכם דבר המשפט אין לך אלא מה שעיניך רואות רשב"ג אומר כשם שהדיין דן בשלשה כך פשרה בשלשה יפה כח פשרה מכח הדין כיצד שנים שדנו יכולין לחזור בהן ושנים שפישרו אין יכולין לחזור בהן.

פרק ב

א קידוש עבור שנה בג' דברי ר"מ וחכמים אומרים עבור שנה בשלשה מתחילין בחמשה נושאין ונותנין וגומרים בשבעה כיצד אחד אומר לישב עמם ושנים אומרים שלא לישב בטל היחיד במיעוטו שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב מוסיפין שנים ונושאין ונותנין בחמשה שנים אומרים צריכה וג' אומרים אינה צריכה בטלו שנים במיעוטם ג' אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה מוסיפים שנים וגומרים בשבעה שאין מנין פחות מז' האב אומר לעבר ובנו אומר שלא לעבר שניהן נמנין שנים האב ובנו אומרים לעבר האב ובנו אומרים שלא לעבר שניהן נמנין אחד אמר ר' יוסי פעם אחת הלכתי אני ואלעזר לעבר שנה נמתי לו לאלעזר בני אני ואתה נמנין אחד.

ב על ג' סימנין מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מעברין ועל אחד אין מעברין ואם עברוה הרי זו מעוברת אם היה <היה> אביב אחד משני סימנין היו שמחין רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על התקופה על ג' ארצות מעברין את השנה על יהודה ועל עבר הירדן ועל הגליל על שתים מעברין ועל אחת אין מעברין ואם עברו הרי זו מעוברת ואם היתה ארץ יהודה אחת משתי ארצות היו שמחין מפני אביב שבאה הימנה אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני

הטלאים לא מפני הגוזלות שלא הגיעו וכולן סעד לשנה ואם עברוה הרי זו מעוברת רבי ינאי אומר משם רשב"ג שהיה אומר בגוזליא רכיכין הן ובאמריא דעדקין ושפר באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו עומדין ע"ג מעלות בהר הבית ויוחנן סופר הלך לפניהם ואמרו כתוב לאחנא בני גלילא עילאה ובני גלילא תתאי שלמכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דמטא זמן בעורא לאפוקיא מעשריא ממעטניא זיתיא ולאחנא בני דרומא עילאה ובני דרומא תתאה שלמכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דימטן זמן לאפוקי מעשריא מעומרי שובילא ולאחנא בני גלותא דבבל ובני גלותא דמדי ושאר כל בני גלותא דישראל שלמכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואמריא דעדקין וזימניה דאביבא לא מטא ושפר באנפאי ובאנפי חבראי ואוספנא על שתא דא תלתין יומין.

ג אין מעברין את השנה אלא עד רובו של חדש וכמה רובו ששה עשר יום ר' יוסי אומר ב' ידות בחדש כ' יום ר' יהודה אומר מחשבין את השנה כמה היתה צריכה אם היתה חסרה <ששה> ששה עשר יום לפני הפסח מעברין אותה לפני החג אין מעברין אותה ר"ש אומר אפילו חסרה ששה עשר יום לפני החג מעברין אותה. אין מעברין את השנה לפני ר"ה ואם עברוה אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד ומכאן ואילך אין מעברין אלא אדר.

ד אין מעברין את השנה לא פחות חדש ולא יותר חדש ואם עברוה אינה מעוברת אין מעברין את השנה משנה לחברתה ואם עברוה אינה מעוברת אין מעברין שנה אחר שנה ר"ש אומר מעברין שנה אחר שנה אר"ש מעשה בר' עקיבה שהיה חבוש בבית האסורים ועבר ג' שנים זו אחר זו אמרו לו משם ראיה מפני שבית דין יושבין ומחשבין אחת אחת בזמנה.

ה אין מעברין את השנה לא שביעית ולא מוצאי שביעית אימתי רגילין לעבר בערב שביעית אין מעברין את השנה מפני רעבון ר"מ אומר הרי הוא אומר (מלכים ב ד) ואיש בא מבעל שלישה וגו' בצקלונו והלא אין לך מקום שמתבכר בא"י קודם לבעל שלישה ואעפ"כ לא בכר אלא מאותו המין שהביא לאיש האלהים יכול שהביאו קודם לעומר ת"ל (שם) ויאמר תנו אל העם ויאכלו מלמד שלא הביאו אלא לאחר העומר והלא אותה שנה ראויה לעבר מפני מה לא עברה אלישע מפני שהיתה שנת רעבון וכל העם רצין לגרנות.

ו אין מעברין את השנה מפני הטומאה רבי יהודה אומר מעברין את השנה מפני הטומאה אמר רבי יהודה מעשה בחזקיה המלך שעיבר את השנה מפני הטומאה שנאמר (דברי הימים ב ל׳:י״ח) כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה ישששכר וזבולון לא הטהרו

וגו' ר"ש אומר אם לעבר אותה מפני הטומאה כבר מעוברת היא אלא עבר ניסן בניסן ואין מעברין אלא אדר ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אף מפני שהעשו את הצבור לעשות פסח שני אין מעברין את השנה אא"כ היתה צריכה מעברין אותו מפני הצרכים ומפני הדרכים מפני התנורין ומפני הגליות שלא יצאו ממקומם אבל אין מעברין אותה לא מפני הצנה ולא מפני השלגים ולא מפני הגליות שעלו ועדיין לא הגיעו וכולן סעד לשנה ואם עברוה הרי זו מעוברת אין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עברוה בגליל הרי זו מעוברת העיד חנינא איש אונו לפני ר"ג שאין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עברוה בגליל שהיא מעוברת ומעברין את השנה כל אדר שבראשונה היו אומרים אין מעברין אלא עד הפורים עד שבאו ר' יהושע ור' פפייס והעידו שכל אדר ואדר כשר לעבר רשב"ג ור' אלעזר בן ר' צדוק אומרים אין מעברין את השנה ואין עושין כל צרכי צבור אלא על תנאי כדי שיקבלו רוב הצבור עליהם.

ז אין מעברים את השנה בלילה ואם עיברה אינה מעוברת אין מקדשין את החדש בלילה ואם קדשוהו אינו מקודש.

ח אין מלך יושב בסנהדרין ולא מלך ולא כהן גדול יושבין בעיבור.

פרק ג

א שור שהמית אחד שור שהמית ושאר בהמה וחיה ועופות שהמיתו מיתתן בעשרים ושלשה ר"א אומר שור שהמית מיתתו בעשרים ושלשה ושאר בהמה חיה ועוף שהמיתו כל הקודם להרגן זכה לשמים שנאמר (ויקרא כ':ט"ז) והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר (שם) ואת הבהמה תהרוגו שור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר (שמות כ"א:כ"ט) השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור מה מיתת הבעלים בסקילה ובדחייה ובעשרים ושלשה אף מיתתו בסקילה ובדחייה ועשרים ושלשה מה בין שור לאדם שהשור פותחין את דינו ביום וגומרין אף בלילה פותחין וגומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה מטין ע"פ עד אחד בין לזכות בין לחובה הכל מלמדין זכות וחובה המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה מה שאין כן באדם.

ב אין שורפין את הפרה ואין עורפין את העגלה ואין עושין זקן ממרא ע"פ ב"ד ואין מביאין פר העלם דבר של צבור אין מעמידין לא מלך ולא כהן גדול אלא בב"ד של שבעים ואחד כיצד הן עושין ב"ד מהלכין ושתי תודות אחריהן הפנימית נאכלת החיצונה נשרפת וכל שלא בכל אלו הנכנס שם אין חייבין עליה שתי תודות שאמרו בלחמן אבל לא בבשרן אבא שאול אומר שתי בצעין היו בירושלים התחתונה והעליונה התחתונה נתקדשה בכל

אלו והעליונה לא קדשו כשעלו מן הגולה שלא במלך ושלא באורים ובתומים התחתונה שהיתה קדושתה גמורה ע"ה אוכלין בה קדשים קלים ומעשר שני וחברים קדשים קלים אבל לא מעשר שני העליונה שלא היתה קדושתה גמורה ע"ה אוכלין בה קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים לא קדשים קלים ולא מעשר שני ומפני מה לא קדשוה מפני שתורפה של ירושלים משם ונוחה ליכבש משם.

ג ר' יוסי אומר ג' דברים משם שלשה זקנים רבי עקיבה אומר יכול יהא אדם מעלה בכורות מחו"ל לארץ ת"ל (דברים י"ד:כ"ג) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכורות מחוצה לארץ שאי אתה מביא מעשר דגנך אי אתה מביא בכורות שמעון בן זומא אומר יכול כשם שנתנה תורה מחיצה בין קדשי קדשים לקדשים קלים כך נתנה תורה מחיצה בין הבכור למעשר שני ודין הוא הבכור טעון הבאת מקום ומעשר שני טעון הבאת מקום מה בכור אין נאכל אלא לפנים מן החומה אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא לפנים מן החומה מה לבכור שמיעטו מקום אכילתו שכן מיעט זמן אכילתו תאמר במעשר שני שריבה זמן אכילתו הואיל וריבה זמן אכילתו נרבה מקום אכילתו ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות מה בכורות אין נאכלין אלא לפנים מן החומה אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא לפנים מן החומה ר' ישמעאל אומר יכול יהא אדם מעלה מעשר שני לירושלים בזמן הזה ואוכלו ודין הוא הבכור טעון הבאת מקום אף מעשר שני טעון הבאת מקום מה בכור אין נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית ולא אם אמרת בבכור שיש הימנו דמים ואימורין לגבי מזבח תאמר במעשר שני שאין הימנו דמים ואימורין לגבי מזבח ביכורים יוכיחו שאין מהן דמים ואימורים לגבי מזבח ואין נאכלין אלא בפני הבית ולא אם אמרת בביכורים שהן טעונין הנחה לפני המזבח תאמר במעשר שני שאין טעונין הנחה לפני המזבח ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות מה בכור אין נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית אחרים אומרים יכול בכור שעבר זמנה משנה לחברתה יהא פסול כפסולי מוקדשים ת"ל (דברים ט"ו:כ') ואכלת לפני ה' אלהיך [וגו'] מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך אם ללמד על הבכור שיהא נאכל לפנים מן החומה א"צ והלא כבר נאמר (שם) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה ואם ללמד על מעשר שני שיהא נאכל לפנים מן החומה א"צ והלא כבר נאמר (דברים י"ב:י"ז) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר א"כ למה נאמר מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות מקיש בכור למעשר שני מה מעשר נאכל משנה לחברתה אף הבכור נאכל משנה לחברתה.

ד מנין לקטנה שיהא של כ"ג ת"ל (במדבר ל"ה:כ"ה) ושפטו העדה והצילו העדה עשרה מזכין ועשרה מחייבין ג' מנין (שמות כ"ג:ב') לא תהיה אחרי רבים לרעות מכלל שאי אתה הווה עמהן לרעה אתה הווה עמהן לטובה יכול לא תהיה עמהן לרעה כל עיקר ת"ל (שם) אחרי רבים להטות אף לרעה אמור מעתה הואיל ואמרה תורה הרוג ע"פ עדים הרוג ע"פ מטין מה עדים שנים אף מטין שנים אין ב"ד שקול מוסיפים עליהן עוד אחד הרי כ"ג רבי אומר ממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאומר הוי עמהן לטובה אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות לא כהטיתך לטובה הטיתך לרעה הטיתך לטובה ע"פ <עד> אחד ולרעה ע"פ שנים אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי זה עשרים ושלשה ר' יוסי הגלילי אומר (שם) לא תענה על ריב לנטות עשה לך ב"ד נטוי ד"א לא תענה על ריב הוסיף עליהן הכתוב עוד אחד ד"א לנטות אחרי רבים להטות שלא תאמר בשעת הדין דיו לעבד שיהא כרבו אמור מה שבדעתך.

ה ר"י אומר סנהדרין של שבעים ומשה עמהן מן המניין אמרו לו אין ב"ד שקול וכן היה ר"י אומר כל עיר שיש בה כדי ג' שורות של עשרים עשרים ושלשה ושוטרי הדיינין והנדון והעדים והזוממין וזוממי זוממיהן ראוין לעשות סנהדרין ר' נחמיה אומר מאתים ושלשים והלכה כדבריו ר"מ אומר מאתים ושבעה <ושבעה> סנהדרין נוהגת בארץ ובחו"ל שנא' (במדבר ל"ה:כ"ט) והיו לכם לחקת משפט לדורותיכם בארץ ובחו"ל אם כן למה נאמר (דברים ט"ז:י"ח) שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אלא בא"י עושין אותן בכל עיר ועיר בחו"ל עושין אותן פלכים פלכים ר' שמעון בן גמליאל אומר (שם) לשבטיך ושפטו מצוה על השבט שיהא דן את שבטו רבי דוסתאי בן ר' יהודה אומר חייבי מיתות שברחו מן הארץ לח"ל ממיתין אותן מיד ושברחו מחו"ל לארץ אין ממיתין אותן מיד אלא נידונין בתחלה.

פרק ד

א כהן גדול שהרג את הנפש מזיד נהרג ושוגג גולה עבר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ושאר כל המצות הרי הוא כהדיוט לכל דבר ולא חולץ ולא חולצין לאשתו ולא מיבם אבל מיבמין לאשתו עומד בשורה להתנחם הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו וכל העם אומרין לו אנו כפרתך והוא אומר להן תתברכו מן השמים עומד בשורה לנחם את אחרים הסגן וכהן שעבר מגדולתו מימינו ואבל משמאלו ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר ולא בבית המרחץ שנאמר (ויקרא כא) והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שיהיו אחיו הכהנים נוהגין בו גדולה ואם רצה שירחצו אחרים עמו הרשות

בידו ר"י אומר אם רצה לנהוג בזיון בעצמו אין שומעין לו שנאמר (שם) וקדשתו על כרחו אמרו לו לר' יהודה אינו אומר (שם) ומן המקדש לא יצא אלא בשעת עבודה בלבד והולך להברות את אחרים ואחרים באין להברותו.

ב מלך ישראל אין עומד בשורה להתנחם ואין עומד בשורה לנחם את אבלים ואינו הולך להברות את אחרים אבל אחרים באין אצלו להברותו שנא' (שמואל ב ג׳:ל"ה) ויבא כל העם להברות את דוד לחם בעוד היום ועובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ושאר כל המצות והרי הוא כהדיוט לכל דבר לא חולץ ולא חולצין לאשתו ולא מיבם ולא מיבמין לאשתו ר' יהודה אומר רצה לחלוץ הרשות בידו אמרו לו נמצאת פוגם כבודו של מלך ואין נושאין אלמנותו שנאמר (שמואל ב כ׳:ג׳) ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות ובורר לו נשים מ"מ שירצה כהנות לויות וישראלית ואין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בכתרו ובשרביטו ולא באחד מכל משמשיו מת כולן נשרפין עליו שנאמר (ירמיהו ל"ד:ה׳) בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו' וכשם ששורפים על המלכים כך שורפים על הנשיאים אבל לא על ההדיוטות מה הן שורפין עליהן מטתו וכל כלי תשמישו כל העם עומדין והוא יושב ולא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וכל העם שותקין והוא מדבר הוא קורא אותן אחי ועמי שנאמר (דברי הימים א כ"ח:ב׳) שמעוני אחי ועמי והן קורין אותו אדונינו ורבינו שנאמר (מלכים א א׳:מ"ג) אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה.

ג לא ירבה לו נשים כאיזבל אבל כאביגיל מותר דברי ר' יהודה (מלכים א א) לא ירבה לו סוסים סוסים בטלים אפי' אחד שנאמר (שם) למען הרבות סוס ר' יהודה אומר הרי הוא אומר (מלכים א ה׳:ו׳) ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו ויפה עשה שנאמר (מלכים א ד׳:כ׳) יהודה וישראל רבים כחול <הים> אשר על הים לרוב כשהוא אומר (מלכים א ה׳:ו׳) ושנים עשר אלף פרשים שהשאר בטלנין היו והדיוט מותר בכולן ר' יוסי אומר כל האמור בפרשת המלך מותר בה ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא בשביל לאיים עליהם שנא' (דברים י"ז:ט"ו) שום תשים עליך מלך וכן היה ר' יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בביאתן לארץ למנות עליהן מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק אם כן למה נענשו בימי שמואל אלא לפי שהקדימו על ידן ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה [זו] אלא מפני תרעומת שנאמר (דברים י"ז:י"ד) ואמרת אשימה עלי מלך ר"א בר' יוסי אומר זקנים שאלו כהלכה שנא' (שמואל א ח׳:ו׳) תנה לנו מלך לשפטנו [אבל] עמי הארץ חזרו וקלקלו שנאמר (שם) והיינו גם אנחנו וגו' הרוגי בית דין נכסיהן ליורשיהן הרוגי המלך נכסיהן למלך דברי ר' יהודה וחכמים אומרים הרוגי

המלך נכסיהן ליורשיהן אמר להם רבי יהודה הרי הוא אומר (מלכים א כ״א:י״ח) הנה הוא בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אמרו לו מפני שבן אחי אביו היה וראוי לו ליורשו אמר להם וכי לא היה לו בנים אמרו לו והלא אותו ואת בניו הרג שנאמר (מלכים ב ט׳:כ״ו) אם לא [את] דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאם ה' ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם ה'.

ד וכותב לו ספר תורה ללמוד לשמו שלא יהא נאות בשל אבותיו אלא בשלו שנאמר (דברים יז) וכתב לו שתהא כתובה לשמו ואין רשות להדיוט לקרות בה שנאמר (שם) וקרא בו הוא ולא הדיוט ומניחין אותו בב"ד של כהנים ובב"ד של לוים ובב"ד של ישראל המשיאין לכהונה יוצא למלחמה היא עמו נכנס היא עמו יושב בב"ד היא אצלו נכנס לבית המים ממתנת לו על הפתח וכן דוד אומר (תהילים ט״ז:ח׳) שויתי ה' לנגדי תמיד וגו' ר' יהודה אומר ספר תורה מימינו ותפלין משמאלו.

ה רבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו אלמלא קדמו משה נאמרה במשה עליה נאמרה בעזרא עליה נאמרה במשה עליה (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים נאמרה בעזרא עליה (עזרא ז) הוא עזרא עלה מבבל מה עליה האמורה במשה למד תורה לישראל שנאמר (דברים ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם אף העליה האמורה בעזרא לימד תורה לישראל שנאמר (עזרא ז) כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואף הוא נתון על ידו כתב ולשון שנאמר (עזרא ד) וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית מה תרגומו ארמית אף כתוב ארמית ואומר (דנייאל ה) ולא כהלין כתבא למקרא וגו' מלמד שבאותו היום ניתן ואומר (דברים יז) וכתב לו את משנה התורה הזאת תורה העתידה לשתנות למה נקרא שמו אשורי על שום שעלה עמהן מאשור רבי אומר בכתב אשורי נתנה תורה לישראל וכשחטאו נהפכה להן לשון וכששבו בימי עזרא חזרה להן אשורית שנא' (זכריה ט) שובו לבצרון וגו' ר"ש בן אלעזר אומר משם ר"א בן פרטא שאמר משם ר"א המודעי בכתב זה ניתנה תורה לישראל שנאמר (שמות כז) ווי העמודים ווין שהן דומים לעמודים ואומר (אסתר ח) ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם בלשון הזה אף כתבם בלשון הזה למה נקרא שמו אשורי ע"ש שהוא מאושר בכתבו א"כ למה נאמר (דברים יז) וכתב לו את משנה התורה הזאת מלמד ששתי תורות כותב לו אחת שנכנסת ויוצאה עמו ואחת שמונחת לו בתוך הבית זו שנכנסת ויוצאה עמו לא תכנס עמו לא למרחץ ולא לבית המים שנאמר (שם) והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וגו' במקום הראוי לקרות בו והלא דברים ק"ו ומה אם מלך ישראל שלא עסק אלא בצרכי צבור נאמר בו והיתה עמו וקרא בו כל ימי

חייו שאר בני אדם על אחת כמה וכמה וכיוצא בו (דברים לד) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו וגו' וכן הוא אומר (שמות לג) ויהושע בן נון נער וכן הוא אומר (יהושע א׳:ח׳) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה והרי דברים ק"ו ומה יהושע בן נון שעסק בכיבוש הארץ ועומד לחלקה לישראל נאמר בו לא ימוש וגו' שאר בני אדם עאכו"כ.

יא ד,ו אין מעמידין מלך ישראל בחו"ל אין מעמידין מלך בא"י אא"כ היה נשוי לכהונה ואין מושחין מלכים אלא ע"ג מעין שנאמר (מלכים א א׳:ל"ג) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם והרכבתם וגו' ואין מושחין מלכים אלא מפני המחלוקת מפני מה משחו את שלמה מפני אדוניה ואת יהוא מפני יהורם ואת יואש מפני עתליה ואת יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול הימנו שתי שנים מלך טעון משיחה בן מלך אין טעון משיחה כהן גדול בן כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעון משיחה אין מושחין מלכים אלא מן הקרן שאול ויהוא נמשחו מן הפך מפני שמלכותן עתידה להשבר דוד ושלמה נמשחו מן הקרן מפני שמלכותן מלכות עולמים.

פרק ה

א זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים לא כל הימנו לפסול את הדיין המומחה לרבים אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר יכול לחזור בו עד שישמע מפי הדיין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה ואמר דור לי בחיי ראשך בקיטא במקטיור דנקיט יכול לחזור בו עד שיקבל עליו שבועה בפני הדיין דברי רבי מאיר וחכ"א אין יכול לחזור בו רבי יהודה אומר אמר להן אין יחידי דן אמרו לו אין לנו אלא דעתך וקבלו עליהן אין יכול לחזור בו וכן היה רבי יהודה אומר מי שנתחייב שבועה לחבירו בב"ד ואמר לו דור בחיי ראשך וקבל עליו אין יכול לחזור בו ומעשה באחד שנתחייב שבועה לחבירו בב"ד ונדר לו בחיי הקייץ וקבל עליו.

ב משחק בקוביא זו משחק בפסיפסין אחד המשחק בפסיפסין ואחד המשחק בקליפי אגוזים ובקליפי רמונים לעולם אין יכול לחזור בו עד שישבר את פסיפסין ויחזור בו חזרה גמורה המלוה ברבית אין יכול לחזור בו עד שיקרע שטרותיו ויחזור בו חזרה גמורה מפריחי יונים זה הממרה את היונין אחד ממרה את היונין ואחד ממרה שאר בהמה חיה ועוף לעולם אין יכול לחזור בו עד שישבור את פיגמיו ויחזור בו חזרה גמורה סוחרי שביעית זה היושב ובטל בשאר שני שבוע כיון שהגיע שנת השמטה התחיל מפשיט ידיו

ורגליו ונושא ונותן בפירות עבירה לעולם אין יכול לחזור בו עד שתגיע שמטה אחרת וידבק ויחזור בו חזרה גמורה רבי נחמיה אומר חזרת ממון ולא חזרת דברים כיצד אמר מאתים דינר אלו כנסתי מפירות עבירה חלקו אותן לעניים ר"מ היה קורא אותן אוספי שביעית רבי יהודה היה קורא אותן סוחרי שביעית אר"ש מקיים אני דבר שניהן הא כיצד עד שלא רבו האונסין היו קורין אוספי שביעית ומשרבו האונסין היו קורין אותן סוחרי שביעית ובכולן היה רבי יהודה אומר בזמן שיש להן אומנות אחרות הרי אלו פסולין חזרו בהן הרי כשרים וחכמים אומרים אף בזמן שיש להן אומנות הרי אלו פסולין בד"א בקדוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות אבל עדות שהאשה כשרה לה הן כשרין לה.

ג גיסו לבדו רבי יהודה אומר חורגו לבדו אין דנין לא זה את זה ולא זה עם זה ולא זה על זה ולא זה בפני זה ואין מעידים לא זה את זה ולא זה עם זה ולא זה על זה ולא זה בפני זה היה יודע עליו עדות עד שלא נעשה חתנו מתה בתו. עד שלא נעשה סוחר שביעית ומשנעשה סוחר שביעית חזר בו חרש ונתפקח סומא ונתפתח שוטה ונשתפה נכרי ונתגייר פסול עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומשנעשה חתנו מתה בתו עד שלא נעשה סוחר שביעית נעשה סוחר שביעית ומשנעשה סוחר שביעית חזר בו פקח ונתחרש חזר ונתפקח פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר זה הכלל כל שתחלתו וסופו כשר כשר תחלתו פסול וסופו כשר פסול היה יודע לו עדות בשטר ונעשה חתנו הוא אין יכול לקיים כתב ידו אבל אחרים מקיימין לו כתב ידו.

ד לקח הימנו בית או שדה בק' מנה והיה יודע לו עדות בהן ה"ז אינו מעיד שאין מעיד ע"י עצמו.

ה הוסיפו עליהן הרועין והגזלנין החמסנין וכל החשודין על הממון עדותן פסולה לעולם.

ו אין עדותן של העדים מתקיימת אא"כ ראו זה את זה ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' זה שלא כנגד זה לעולם אין עדותן מתקיימת של עדים אא"כ היו שניהן כאחד ר"ש אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבוא שני למחר שומעין דבריו.

פרק ו

א העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שהרג שורו של פלוני וקיצץ נטיעותיו של פלוני והלה אומר איני יודע חייב אתה אמרת להרגו אתה אמרת לקצצו הכל הולך אחר הטענה הרגת את שורו וקצצת את נטיעותיו של פלוני והלה אומר לאו שהוא כמתמיה או הן שהוא כמתמיה יש לאו שהוא כהן ויש הן שהוא כלאו.

ב אין דנין אלא מעומד ואין מעידין אלא מעומד ואין נשאלין לנדרין אלא מעומד ואין מעלין לכהונה ולויה ולישראל אלא מעומד ולא יהא מאריך פניו כנגד אחד ולא יהא מעמיד אחד ולא מושיב אחד שנאמר (ויקרא י"ט:ט"ו) בצדק תשפוט עמיתך אמר ר' יהודה מקובל אני שאם רצו להושיב שניהם כאחד מושיבין ואין בכך כלום ואיזה הוא האסור שלא יהא אחד עומד ואחד יושב משום ר' ישמעאל אמרו אומרין לו לבוש כדרך שהוא לבוש או הלבישהו כדרך שאתה לבוש.

ג כיצד הן דנין הדיינין יושבין ובעלי הדין עומדין לפניהם וכל התובע את חבירו הוא פותח ראשון אם יש עדים מכניסים אותן ומאיימין עליהן ומוציאים אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהם ושומעין את דבריו ומוציאין אותו לחוץ ואח"כ מכניסין את השני ושומעין את דבריו ומוציאין אותו לחוץ ואח"כ מכניסין את שניהן כאחד ואומרים דבריהם זה בפני זה אם אמרו זכאי זכאי ואם אמרו חייב חייב אחד דיני ממונות אחד דיני נפשות.

ד דיני ממונות בשלשה שנים מזכין או מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין יפה כח האומר חייב מכח האומר איני יודע עד כמה מוסיפין אין פחות משנים יוסיפו הדיינין אם אמרו זכאי זכאי אם אמרו חייב חייב אחד אומר זכאי ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו ב"ד שקול אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד.

ה לעולם מוסיפין הדיינין עד שיגמר הדין לעולם אין העדים יכולין לחזור בהן עד שיגמר הדין לעולם מביא עדיותיו לב"ד עד שיגמר הדין או עד שיתנו לו זמן נתנו לו זמן הביא בתוך זמן מקבלין הימנו לאחר זמן אין מקבלין הימנו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אפילו הביא לאחר שלש שנים מקבלין הימנו וסותרין דבריו של זה.

ו יש לך עדים אחרים ואמר אין לי אלא אלו יש לך ראיות אחרות ואמר אין לי אלא אלו ואחר זמן מצא עדים אחרים ומצא ראיות אחרות הרי זה אין מקבלין הימנו עד שיביא ראיה שלא היה יודע בהן לעולם אין העדים יכולין לחזור בהן עד שתחקר עדותן לב"ד נחקרה עדותן לב"ד אין יכולין לחזור בהן וזהו כללו של דבר עדים שהעידו לטמא ולטהר לרחק ולקרב לאסור ולהתיר לפטור ולחייב <לפטור ולחייב> עד שלא נחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו הרי אלו נאמנים משנחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו אין נאמנין לעולם אין העדים נעשים זוממין עד שיגמר הדין לא לוקין ולא משלמין ולא נהרגין עד שיגמר הדין לעולם אין אחד מן העדים נעשה זומם עד שיהיו שניהם זוממין ואין לוקה עד שיהיו שניהם לוקין ואין נהרג עד שיהיו שניהם נהרגים ולא משלם עד שיהיו שניהם משלמין

אמר ר' יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם בשביל לעקור מלבן של בייתוסין שהיו אומרים עד שיהרג הנדון אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי שהרי אמרה תורה (דברים י"ז:ו') על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת בעדים ב' ובזוממין ב' מה עדים שנים אף זוממין ב' באותה שעה קבל עליו יהודה בן טבאי שלא יהיה מורה הלכה אלא ע"פ שמעון בן שטח.

פרק ז

א אמר רבן שמעון בן גמליאל בראשונה לא היו חותמים על כתובת נשים כשרות אלא כהנים או לוים או ישראלים המשיאין לכהונה א"ר יוסי בראשונה לא היה מחלוקת בישראל ב"ד של שבעים וא' שהיו בלשכת הגזית ושאר בתי דינין של עשרים ושלשה היו בעיירות של ישראל ושני בתי דינין של ג' היו בירושלים אחד בהר הבית ואחד בחיל נצרך אחד מהן הלכה הולך אצל ב"ד שבעירו אין ב"ד בעירו הולך לב"ד הסמוך לעירו אם שמעו אמרו להם ואם לאו הוא והמופלא שבהן באין לב"ד שבהר הבית אם שמעו אמרו להם ואם לאו הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבחיל אם שמעו אמרו להם ואם לאו אלו ואלו באין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית אע"פ שהוא שבעים ואחד אין פחות מעשרים ושלשה נצרך אחד מהן לצאת רואה אם יש שם עשרים ושלשה יוצא ואם לאו אינו יוצא עד שיהו שם עשרים ושלשה ושם היו יושבין מתמיד של שחר ועד תמיד של בין הערבים בשבתות וימים טובים לא היו נכנסין אלא לבית המדרש שבהר הבית נשאלה שאלה אם שמעו אמרו להם אם לאו עומדין למנין אם רבו מטמאין טימאו רבי מטהרין טיהרו ומשם הלכה רווחת בישראל משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צרכן הרבו מחלוקות בישראל ונעשו שתי תורות ומשם שולחין ובודקין כל מי שהוא חכם ועניו ושפל וירא חטא ופרקו טוב ורוח הבריות נוחה עליו עושין אותו דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית משם מעלין ומושיבין אותו בחיל משם מעלין ומושיבין בלשכת הגזית ושם יושבין ובודקין את יחסי כהונה ואת יחסי לויה כהן שנמצא בו פסול לובש שחורין ומתעטף שחורין ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומשמש עם אחיו הכהנים מביא עשירית האיפה משלו ועבודה בידו ואע"פ שאין המשמר שלו אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו העשירית האיפה עבודתו כשרה.

ב אין דנין שני דינין ביום אחד אפילו נואף ונואפת אלא דנין את הראשון ואח"כ דנין את השני אין נמנין על שני דברים כאחד ואין נשאלין על שתי שאלות כאחד אלא נמנין

על הראשון ואח"כ נמנין על השני ונשאלים על הראשון ואח"כ נשאלין על השניה אין דנין אלא במקום גדול ואין נמנין אלא במקום שמועה אחד אומר משום שמועה וכולם אומרים לא שמענו על זה מנין עומד אחד אוסר ואחד מתיר אחד מטמא ואחד מטהר וכולן אומרים לא שמענו מנין עומד אחד אומר משום שנים ושנים אומרים משום אחד יפה כח אחד האומר משום שנים מכח שנים האומרים משום אחד עשרה אומרים משום אחד כולן אחד ובטהרות ובטמאות האב ובנו הרב ותלמידו שניהם נמנין שנים בקידוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות אב ובנו הרב ותלמידו שניהן נמנין אחד ולא יהא יושב בצדו ואפילו הוא שותק אלא עומד והולך לו בקידוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות מתחילין מן הגדול מפני מה בדיני נפשות מתחילין מן הצד שלא יהא סמוך על דברי רבו.

ג בדיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה חוץ מן המסית ור' יהושע בן קרחה אומר אף המדיח חייבי גליות ב"ד מחזירין אותם לזכות שנא' (במדבר ל"ה:ל"א) ולא תקחו כופר לנפש רוצח ואומר (דברים יט) וזה דבר הרוצח רוצח רוצח לגזרה שוה חייבי מלקיות ב"ד מחזירין אותו לזכות שנא' (דברים כ"ה:א'-ב') והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע וגו' ואומר (שם) והיה אם בן הכות הרשע רשע רשע לג"ש הסריס ומי שלא ראה לו בנים כשר לדון דיני ממונות ואין כשר לדון דיני נפשות רבי יהודה מוסיף אף אכזרי והרחמן אין מוסיפין על הדין בתחלה ר' יהודה אומר מוסיפין על הדין.

ד בתחלה היו שנים אחד אוסר ואחד מתיר אחד מטמא ואחד מטהר האוסר והמטמא עליו להביא ראיה וכל המחמיר עליו להביא ראיה ויש אומרים אף המיקל אין נזקקין לדין אלא במקום שיש מכריעין ואין מושיבין את האדם אלא כמדותיו נסתלק הדין אין רשאי להשיב כיצד אין מוסיפין על הדין בתחלה נגמר דברו אין רשאי להשיב נתן לו חבירו רשות רשאי להשיב נסתלק העיקר נעשה טפלה עיקר לא ישיב את חבירו יתיר משלש תשובות כדי שלא תטרף דעתו אחד דן כנגד שנים ושנים דנין כנגד אחד שנים דנין כנגד שלשה ושלשה דנין כנגד שנים אבל לא שלשה כנגד שלשה ולא מהן ולמעלה כדי שלא נעשה ב"ד מעורב.

ה בדיני ממונות אומרין נזדקק הדין בדיני נפשות אין אומרין נזדקק הדין והגדול שבדיינים אומר נזדקק הדין אין שואלין מעומד ואין משיבין מעומד לא מגבוה ולא מרחוק ולא מאחורי הזקנים אין שואלין אלא בענין ואין משיבין אלא במדע ולא ישאל השואל בענין יתיר משלש הלכות אחד שואל ואחד אומר שלא לשאול נזקקין לשואל והשואל מעשה צריך שיאמר מעשה אני שואל והשואל כענין והשואל שלא כענין

משיבין את השואל כענין והשואל שלא כענין צריך שיאמר שלא כענין שאלתי דברי ר"מ וחכ"א א"צ שכל התורה ענין אחד. ענין ושאינו ענין נזקקין לענין מעשה ושאינו מעשה נזקקין למעשה הלכה ומדרש נזקקין להלכה מדרש ואגדה נזקקין למדרש מדרש וק"ו נזקקין לק"ו ק"ו וגזירה שוה נזקקין לק"ו חכם ותלמיד נזקקין לחכם תלמיד ועם הארץ נזקקין לתלמיד היו שניהם חכמים ושניהם תלמידים ושניהם עמי הארץ שתי הלכות ושתי שאלות ושתי תשובות ושני מעשים הרשות ביד התורגמן מעתה כשהנשיא נכנס כל העם עומדים והן ישבו עד שאמר להם שבו כשאב ב"ד נכנס עושים לו שתי שורות מכאן ומכאן עד שנכנס וישב במקומו חכם שנכנס אחד עומד ואחד יושב עד שנכנס וישב במקומו בני חכמים ותלמידי חכמים בזמן שהרבים צריכים להם מקפצן אפילו על ראשי העם ואע"פ שאמרו אין שבח לתלמיד שיכנס באחרונה יצא לצורך נכנס ויושב במקומו בני חכמים תלמידי חכמים בזמן שיש בהם דעת לשמוע הופכין את פניהם כלפי אביהם אין בהם דעת לשמוע הופכין את פניהם כלפי העם ר' אלעזר בר' צדוק אומר בבית המשתה עושים אותן סניפין חכם שנכנס אין שואלין אותו עד שתתישב דעתו נכנס ומצאם כשהם עוסקים בהלכה לא יהא קופץ לתוך דבריהם עד שיודע באיזה ענין הן עוסקים ואם עשה כן על זה נאמר שבעה דברים בגולם. שבע מדות דרש הלל לפני זקני בתירה ק"ו וגזרה שוה ובנין אב וכתוב אחד ובנין אב ושני כתובים וכלל ופרט וכלל וכיוצא בו ממקום אחר דבר הלמד מענינו אלו שבע מדות שדרש הלל הזקן לפני זקני בתירה.

פרק ח

א כל סנהדרין שיש בה שנים יודעים לדבר וכולם ראוין לשמוע ראוים לעשות סנהדרין ג' בינונית ארבעה חכמה סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימינו ושמאלו אמר ר' אלעזר בר' צדוק כשהיה רבן גמליאל יושב בב"ד ביבנה אבא יושב בימינו וזקנים משמאלו מפני מה אחד יושב מימינו של זקן מפני כבודו של זקן שלש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפניהם גדולים בראשונה ושניים בשניה ושלישים בשלישית מכאן ואילך לא היה שם סדר אלא כל הקודם את חברו לתוך ארבע אמות זכה שוטרי הדיינים והנדון והעדים זוממיהם וזוממי זוממיהם עומדין משורה החיצונה ולעם ולא היו צריכים לידע איזהו נדון מפני שמעמידים אותו שני לעד הראשון.

ב כיצד אומר שמא תאמר ראינוהו שרץ אחר חברו וסייף בידו נכנס מפניו לחנות נכנס אחריו לחנות ונכנסנו אחריו ומצאנהו הרוג וסייף ביד הרוצח ומטונף דם שמא תאמרו אם לאו מי הרגו אמר שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חברו וסייף בידו נכנס מפניו לחורבה ונכנס אחריו ונכנסתי אחריו ומצאתיהו הרוג והסייף ביד הרוצח והטיף דם נמתי לו רשע מי הרגו לזה אראה בנחמה אם לא או אני או אתה הרגנוהו אבל מה אעשה לך דאין דינך מסור בידי שהרי אמרה תורה (דברים י"ט:ט"ו) על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יומת המת אלא יודע מחשבות הוא יפרע מאותו האיש לא זז משם עד שנשכו נחש ומת.

ג אדם נברא יחידי בעולם ולמה נברא יחידי בעולם שלא יהו צדיקים אומרים אנו בניו של צדיק ושלא יהו רשעים אומרים אנו בניו של רשע ד"א למה נברא יחידי שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחידי מתגרות זו בזו אילו נברא שנים על אחת כמה וכמה ד"א למה נברא יחידי מפני הגזלנין והחמסנין ומה עכשיו שנברא יחידי גזלנין וחמסנין אילו נברא שנים על אחת כמה וכמה דבר אחר למה נברא יחידי להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שבחותם אחד ברא את כל העולם כולו ומחותם אחד יצאו חותמות הרבה שנאמר (איוב ל"ח:י"ד) תתהפך כחומר חותם וגו' מפני מה אין פרצופותיהן דומות זו לזו מפני הרמאים שלא יהא כל אחד ואחד קופץ בתוך שדה חבירו ובא על אשת איש שנאמר (שם) וימנע מרשעים אורם וגו' רבי מאיר אומר שינה מקום מראה פנים דעת וקול מראה פנים ודעת מפני החמסנין והגזלנין קול מפני הערוה.

ד אדם נברא בע"ש ולמה נברא באחרונה שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד משלו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שבנה פלטרין וחצבה והתקין סעודה ואח"כ זימן האורחים וכה"א (משלי ט':א') חכמת נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה חכמת נשים בנתה ביתה זהו מלך מלכי המלכים הקב"ה שבנה כל העולם כולו בחכמה חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ימי בראשית טבחה טבחה מסכה יינה אלו ימים ונהרות ומדברות ושאר כל צרכי עולם ואח"כ שלחה נערותיה תקרא זה אדם וחוה.

פרק ט

א רבי שמעון בן אלעזר אומר מסיעין את העד ממקומו בשביל שתטרף דעתו עליו ר' יוסי אומר לא היו צריכין לומר באיזה שבוע באיזו שנה באיזה חדש בכמה בחדש אלא באיזה יום באיזה חדש באיזו שעה באיזה מקום מכירין אתם אותו התריתם בו במה הרגו

בסייף הרגו במקל הרגו על שוקיו הכהו או על צפר נפשו הכהו להיכן היו פניו הפוכות בשעה שהרגו. אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש עדותן קיימת שאין הכל בקיאין בעיבור. אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת שאין הכל בקיאין בשעות אחד אומר בשלש שעות וא' אומר בחמש עדותן בטלה ורבי יהודה אומר קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה שהכל יודעין שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב.

ב נמצא עדותן של עדים מכוונת הגדול שבדיינים פותח בזכות וחברו מסייעו מצאו לו זכות פטרוהו אם לאו מעבירין אותו ולמחר מזדווגין זוגות וממעטים במאכל ולא היו שותין יין ונושאין ונותנין בפרשת הענין כל הלילה ואם היה רוצח נושאין ונותנין בפרשת רוצח ואם היה מגלה עריות נושאין ונותנין בפרשת מגלה עריות ולמחר משכימין ובאין לב"ד החזנין קורין כל אחד ואחד בשמו פלוני ופלוני. מזכה הייתי ועכשיו מזכה אני מקבלין אותו מחייב הייתי ועכשיו מזכה אני מקבלין אותו מזכה הייתי ועכשיו מחייב אני אותו אין מקבלין אותו מחייב הייתי ועכשיו מחייב אני אומרים לו למוד דבריך כבתחלה טעה אחד בדבריו מן המזכין סופרי הדיינין מזכירין אותו מן המחייבין אין סופרי הדיינין מזכירין אותו אלא אומרין לו למוד דבריך כבתחלה אם מצאו לו זכות פטרוהו אם לאו עומדין למנין שלשים וששה מזכים ושלשים וחמשה מחייבין זכאי שלשים וששה מחייבים ושלשים וחמשה מזכים דנין אלו כנגד אלו עד שיאמר אחד מן המחייבין רואה אני את דברי המזכין אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מקבלין אותו בסבר פנים יפות ומעלין ומושיבין אותו עמהן אם יש ממש בדבריו פטרוהו ולא היה יורד משם עולמית ואם לאו לא ירד משם כל היום שלא תהא עלייתו ירידה הוא שאמר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו חובה משתקין אותו בנזיפה העד אין מלמד עליו לא זכות ולא חובה ר' יוסי ברבי יהודה אומר מלמד זכות ואין מלמד חובה י"ב מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין יוסיפו הדיינים עד שיכריע אחד לזכות וב' לחובה ורבי יוסי אומר יחזרו וימנו בתחלה פעם ראשונה שניה ושלישית בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו מכאן ואילך אם יש ממש בדבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו.

ג הרוגי ב"ד יש להם חלק לעולם הבא מפני שמתודין על עונותיהן רחוק מבית הסקילה עשר אמות ואומרין לו התודה ומעשה באחד שיצא ליסקל אמרו לו התודה אמר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ואם עשיתי כך אל ימחול לי ויהיה ב"ד של ישראל נקי וכשבא דבר אצל חכמים זלגו דמעות אמרו להם להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה

אלא הרי דמיו תלוין בעדיו וכה"א (דברי הימים א ב׳:ו׳) ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה וכי אין יודעים שכולם חמשה אלא מלמד שאף עכן הוא עמהם לעוה"ב. רחוק מבית הסקילה ד' אמות מפשיטין את בגדיו האיש מכסים אותו פרק מלפניו והאשה פרק מלפניה ופרק מאחריה מפני שהאשה כולה ערוה דברי רבי יהודה שאמר משם רבי אליעזר וחכמים אומרים האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות והוא קומה אחת הרי שלש קומות ר' שמעון בן אלעזר אומר אבן היתה שם ויש בה משאוי ב' נוטל ונותנה על לבו כדי לקיים בו מצות סקילה וכשתולין אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תליה היה רבי מאיר אומר מה ת"ל (דברים כ״א:כ״ג) כי קללת אלהים תלוי משלו משל למה"ד לב' אחים דומים זה לזה א' שר על כל העולם וא' יצא לסטים לאחר זמן נתפס זה שיצא לסטים היו צולבין אותו על הצלוב והיה כל עובר ושב אומר דומה שהשר צלוב לכך נאמר כי קללת אלהים תלוי סייף שנהרג בו סודר שנחנק בו אבן שנסקל בה ועץ שנתלה עליו כולן טעונין קבורה ולא היו קוברין אותו עמו נתאכל הבשר שלוחי ב"ד מלקטין את העצמות וקוברים אותו בארזין אפי' מלך שבמלכים לא היו קוברין אותו בקברי אבותיו אלא בקברי ב"ד שני קברות היו מתוקנין לב"ד אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנחנקים ולנהרגים וכן דוד אומר (תהילים כ״ו:ט׳) אל תאסף עם חטאים נפשי וגו' ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק הרשות לא נתן לה אלא סייף בלבד אמר רבי אלעזר ברבי צדוק תינוק הייתי והייתי רוכב על כתפו של אבא וראיתי בת כהן שזינתה בירושלים והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו תינוק היה ואין עדות לתינוק רבי יהודה אומר הרי אומר (ויקרא י״ט:י״ח) ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה שבמיתות כיצד עושין לו מניח ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו אמר להם ודאי אין מיתה מנוולת מזו אלא משום שנאמר (ויקרא י״ח:ג׳) ובחקותיהם לא תלכו.

פרק י

א רבי יהודה אומר הבא על האם אינו חייב אלא משום האם בלבד וכן היה רבי יהודה אומר הבא על אשת אב אינו חייב אלא משום אשת אב בלבד הבא על האם אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט או שהיתה אנוסתו ומפותתו של אביו או שהיתה אחת מכל העריות של אביו חייב הבא על אשת אב אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט חייב אנוסתו ומפותתו של אביו פטור או שהיתה אחת מכל עריות של אביו פטור הבא על אחותו חייב עליה משום אחותו ומשום בת אשת אב רבי יוסי בר' יהודה אומר

אינו חייב אלא משום אחותו בלבד וכן הבא על כלתו הבא על הזכור בן תשע שנים ויום אחד והבא על הבהמה כדרכה ושלא כדרכה האשה המביאה את הבהמה כדרכה ושלא כדרכה.

ב והעובד עבודה זרה אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטיר ואחד המנסך ואחד המשתחוה והמקבלו עליו לאלוה ואומר לו אלי אתה הצילני כולן בסקילה העושה עבודה זרה המחתיך והמעמיד הסך המקנח המגריד עובר בלא תעשה אבל אינן חייבים קרבן אלא על דבר שיש בו מעשה כגון המזבח והמקטיר והמנסך והמשתחוה אבל המגפף והמנשק המכבד המרביץ המלביש והמנעיל והמעטיף הרי אלו באזהרה ר' יהודה אומר הרי הוא אומר (מלכים א יט) והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו מקיש נשיקה לכריעה מה כריעה חייבין עליה אף נשיקה חייבין עליה ובמה היא מיתתן בידי שמים.

ג הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש ואינו חייב עד שיעביר כדרכו העביר ברגליו פטור ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו המעביר את אביו ואת אמו ואת אחיו ואת אחותו פטור המעביר עצמו פטור ור"א ברבי שמעון מחייב אחד מולך ואחד שאר עבודה זרה חייב ור"א ברבי שמעון אומר אינו חייב אלא משם מולך בלבד בעל אוב זה פיתום המדבר מבין פרקיו ומבין אצילי ידיו ידעוני זה השם עצם של ידעוני בפיו הרי אלו בסקילה והנשאל בהן באזהרה דורש אל המתים זה המעלה בזכורו אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגלגלת מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגלגלת שהמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת והנשאל בגלגלת עולה כדרכו ועולה בשבת.

ד הבא על נערה מאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה נערה ארוסה בבית בעלה בוגרת ארוסה בבית אביה נשואה בין בבית אביה בין בבית בעלה הבא עליה הרי זה בחנק באו עליה עשרה ועדיין היא בתולה כולם בסקילה ואם אינה בתולה הראשון בסקילה וכולם בחנק המקבלת את בעלה בבית אביה ואע"פ בתולה הבא עליה הרי זה בחנק נערה ארוסה שזינתה סוקלין אותה על פתח בית אביה אין לה פתח בית אביה סוקלין אותה במקום שזינתה ואם היתה עיר של נכרים סוקלין אותה על פתח ב"ד כיוצא בו העובד ע"ז סוקלין אותו במקום שעבד ואם היתה עיר של נכרים סוקלין אותו על פתח ב"ד.

ה כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ מן המסית כיצד עושין לו כונסין לו שני ת"ח לבית הפנימי והוא יושב בבית החיצון ומדליקין לו את הנר כדי שיהיו רואין אותו ושומעים את קולו וכן עשו לאיש אחד בלוד נמנו עליו שני תלמידי חכמים והביאוהו לב"ד וסקלוהו פותחין את דינו ביום וגומרין אף בלילה פותחין וגומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה מטין על פי עד אחד בין לזכות בין לחובה הכל מלמדין זכות וחובה המלמד זכות יכול לחזור וללמוד חובה הסריס ומי שלא ראה לו בנים יושבין בדינו ורבי יהודה מוסיף את האכזרי.

פרק יא

א ושאר חייבי מיתות ב"ד אין ממיתין אותם אלא על פי עדים והתראה עד שיודיעוהו שחייב מיתה בב"ד ר' יוסי ברבי יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא מת בין שהתרו בו כל עדיו ובין שהתרו בו מקצת עדיו חייב ורבי יוסי פוטר עד שהתרו בו כל עדיו שנא' (דברים י"ז:ו') על פי שנים עדים או שלשה עדים עד שיהיו פי שני עדים מתרין בו כאחד מודים חכמים לר' יוסי שאם התרה בו <את> הראשון והלך לו הב' והלך לו שהוא פטור מתרין בו ושותקים מתרין בו ומרכין בראשו אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני וע"מ כך אני עושה כיצד ראוהו שמחלל את השבת ואומרים לו הוי יודע שהשבת מחלליה מות יומת אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני וע"מ כך אני עושה כיצד שהורג את הנפש ואומר הוי יודע שהוא בן ברית ונאמר (בראשית ט':ו') שופך דם האדם באדם דמו ישפך וגו' אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני וע"מ כן אני עושה רבי יוסי אומר הוא שיתודה בעצמו פטור שנא' (דברים י"ט:ט"ז) לענות בו סרה שיחזרו בו אחרים ולא שיתודה הוא בעצמו.

ב רבי שמעון בן יהודה אומר משם רבי שמעון המדיח הרי זה בחנק אמר רבי עקיבה שלש מאות הלכות היה ר' אליעזר שונה במכשפה ולא למדתי ממנו אלא שני דברים שנים מלקטין קשואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב האוחז את העינים פטור בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות למה נכתב אלא לומר דרוש וקבל שכר רבי שמעון בן אלעזר אומר בדין הוא הבת ולא הבן אלא גזירת המלך היה. בן סורר ומורה אפילו העלה על שולחנו כשלמה בשעתו אין נעשה בן סורר ומורה עד שיתן לתוך פיו כשעור או עד שיאכל בחברה שהוא כיוצא בו.

ג בן סורר ומורה מתרין בו בפני ג' שנא' (דברים כ"א:י"ט) ותפשו בו וגו' ואמרו אל זקני עירו מצוה בזקני עירו בננו זה זה האיש לקה בפניכם דבר אחר בננו זה פרט לשברח

ובא משהגדיל בננו זה פרט לשמת אחד מן הדיינין דבר אחר בננו זה מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה בן סורר ומורה וזקן ממרא על פי בית דין והמסית והמדיח ונביא השקר ועדים זוממין אין ממיתין אותן מיד אלא מעלין אותן לבית דין הגדול שבירושלים ומשמרין אותן עד הרגל וממיתים אותן ברגל שנאמר (דברים י"ז:י"ג) וכל העם ישמעו ויראו וגו' דברי ר' עקיבה אמר לו ר' יהודה וכי נאמר וכל העם יראו וייראו והלא לא נאמר אלא וכל העם ישמעו וייראו למה מענין דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין לכל המקומות איש פב"פ נגמר דינו בבית דינו של פלוני ופלוני עדיו וכך וכך עשה וכך וכך עשו לו.

ד ר' שמעון בן יהודה אומר משם ר"ש הנוי והכח והעושר והחכמה והשיבה והתפארת ובנים לצדיקים נאים להם ונאה לעולם שנאמר (משלי ט"ז:ל"א) עטרת תפארת שיבה וגו' ואומר (משלי י"ז:ו') עטרת זקנים בני בנים וגו' ואומר (משלי כ':כ"ט) עטרת בחורים כחם והדר זקנים שיבה ואומר (ישעיהו כ"ד:כ"ג) ונגד זקניו כבוד רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו ז' מדות שמנו חכמים בצדיקים כולן נתקיימו ברבי ובבניו.

ה הבא במחתרת אם בא להרוג מצילין אותו בנפשו ליטול ממון אין מצילין אותו בנפשו ספק בא להרוג וספק בא ליטול ממון אין מצילין שנאמר (שמות כ"ב:ב') אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי עליו בלבד חמה זורחת והלא על כל העולם כולו היא זורחת אלא מה זריחת השמש שהוא שלום לעולם אף זה כל זמן שאתה יודע שיש שלום הימנו בין ביום בין בלילה אין מצילין אותו בנפשו וכל זמן שאין אתה יודע שאין שלום הימנו בין ביום ובין בלילה מצילין אותו בנפשו יותר על כן אמר רבי אליעזר בן יעקב היו שם כדי יין וכדי שמן ושברן בשעה שהוא חתר חייב. הרודף אחר חבירו מצילין אותו בנפשו כיצד מצילין אותו בנפשו קוטע אחד מאבריו אם אין יכול לעמוד בו מקדים והורגו הרודף אחר הזכור בין בבית ובין בשדה מצילין אותו בנפשו אחר נערה המאורסה בין בבית ובין בשדה מצילין אותה בנפשו אחד נערה מאורסה ואחד כל עריות שבתורה מצילין אותן בנפשו אבל אם היתה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותה בנפשו ושנעבד בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו ואם יש להן מושיעין אין מצילין אותן בנפשו ר' יהודה אומר אם אמרה הניחו לו מצילין אותה בנפשו ומפני מה מצילין אותן בנפשו שאם היו מוחין בידם באים על עסקי נפשותם ר"א בר צדוק אומר העובד ע"ז מצילין אותו בנפשו.

פרק יב

א ואלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה ובת כהן עם זיקת הבעל בא על אמה ואח"כ בא על בתה בא על בתה ואח"כ בא על אמה חייב לפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו שתהא בשריפה שנא' (ויקרא כ':י"ד) ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא במי שיש לו בה ליקוחין מדבר הכתוב ת"ל (ויקרא כ"א:ט') ובת איש כהן מכל מקום נערה מאורסה ובת איש כהן שזנתה בסקילה ורבי שמעון אומר בשריפה זנתה עם חמיה בסקילה ורבי שמעון אומר בשריפה.

ב שמעון התימני אומר מה האגרוף הידוע לעדה ולעדים אף אבן תהא ידועה לעדה ולעדים פרט לשאבד האבן אמר לו ר"ע אין לי אלא שאבד האבן ומנין אפי' היתה תלויה אף היא או מקל בב"ד ויודעין הדיינין שעל שוקו הכהו ועל ציפר נפשו הכהו הרי שדחאו מראש הבירה ונפל ומת הבא בירה לב"ד ואם תאמר יבאו ב"ד ויראו את הבירה שנפלה אומר אני יחזרו הבעלים ויבנו אותה אלא מה עדים נאמנים על כך אף בדיני נפשות הכל תלוי בעדים נתערבה באחרות משערין את הקלה שבהן אם יש בה כדי להמית הרי זה חייב ואם לאו פטור נפלה לאור ונשרפה או למים ונמחית פטור נתכוין להכות זה והכה את זה רבי יהודה מחייב ורבי שמעון פוטר ומודה רבי יהודה שאם נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובדי כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא שהן פטור.

ג חייבי מיתות חמורות שנתערבו בחייבי מיתות קלות ממיתין אותן בקלה שבהן רבי יוסי אומר קלה שבמיתות בחנק וכן היה ר' יהודה אומר נידון בזיקה הראשונה שבאה אליו כיצד הבא על חמותו והיא אשת איש היתה חמותו ואחר כך נעשית אשת איש נדון בשריפה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו נדון בחנק עבר עבירה שיש בה ב' מיתות ממיתים אותו בחמורה שבהן כל חייבי מיתות שבתורה שאי אתה יכול להמיתו במיתה האמורה בהן המיתו בכל המיתות בין קלות בין חמורות שנאמר (דברים י"ז:ז') ובערת הרע מקרבך.

ד מתרין בו ושותק מתרין בו והרכין בראשו מתרין בו פעם ראשונה ושניה ובשלישית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מתרין בו וברביעית כונסין אותו לכיפה ונותנין לו לחם צר ומים לחץ כיוצא בו חייבי מלקות שלקו ושנו מלקין אותן פעם ראשונה ושניה ובשלישית כונסין אותן לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מלקין אותן וברביעית כונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן שעורים עד שכריסן נבקעת.

ה הוסיפו הפורק עול והמפר ברית והמגלה פנים בתורה וההוגה את השם באותיותיו שאין לו חלק לעולם הבא רבי עקיבה אומר המנענע קולו בשיר השירים בבית המשתה ועושה אותו כמין זמר אין לו חלק לעולם הבא אבא שאול אומר משם ר"ע הלוחש על המכה ואמר (שמות טו) כל המחלה כו' ורוקק אין לו חלק לעולם הבא ארבעה מלכים ירבעם אחאב אחז מנשה אין להם חלק לעולם הבא ר' אליעזר אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר (דברי הימים ב ל"ג:י"ט) ותפלתו והעתר לו וכל חטאים ומעילות והמקומות אשר בנה בהם במות והעמיד האשרה והפסילים לפני הכנעו הנם כתובים על דברי חוזה מלמד שנעתר לו והביאו לחיי העולם הבא.

פרק יג

תנא בני רשעי ישראל אין <לו> [להם] חלק לעולם הבא ולא חיין לעולם הבא שנאמר (מלאכי ג':י"ט) כי הנה היום בא בוער כתנור וגו' דברי רבן גמליאל רבי יהושע אומר באין הן לעוה"ב ולהלן הוא אומר (תהילים קט"ז:ו') שומר פתאים ה' וגו' ולהלן הוא אומר (דנייאל ד) גודו אילנא וקציצו ענפוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו אמר רבן גמליאל מה אני מקיים (מלאכי ג':י"ט) אשר לא יעזוב להם שורש וענף אמר לו שאין המקום מניח המצות ושירי מצות להם ולאבותיהם בעולם דבר אחר שורש זו נשמה וענף זה הגוף ובני רשעי עובדי כוכבים לא חיין ולא נדונין ר"א אומר כל רשעי עובדי כוכבים אין להם חלק לעוה"ב שנאמר (תהילים ט':י"ח) ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו רשעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו רשעי עובדי כוכבים אמר לו ר' יהושע אילו אמר הכתוב ישובו רשעים לשאולה כל גוים ושתק היה אומר כדבריך אלו רשעי ישראל ורשעי עובדי כוכבים עכשיו שאמר הכתוב שכחי אלהים הא יש צדיקים בעובדי כוכבים שיש להם חלק לעולם הבא בית שמאי אומרים שלשה כתות הן אחת לחיי העולם הבא ואחת לחרפות לדראון עולם אחת לחיי עולם אלו צדיקים גמורים אחת לחרפות לדראון עולם אלו רשעים גמורים שקולים שבהן יורדים לגיהנם ומצפצפים ועולים ומתרפאים שנאמר (זכריה י"ג:ט') והבאתי את השלישית באש וגו' ועליהם אמרה חנה (שמואל א ב':ו') ה' ממית ומחיה ובית הלל אומרים (שמות לד) ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם הוא אומר (תהילים קט"ז:א') אהבתי כי ישמע ועליהם נאמר כל הפרשה כולה פושעי ישראל בגופן ופושעי עובדי כוכבים בגופן יורדין לגיהנם ונדונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש נפשן כלה וגופן נשרף וגיהנם פולטתן ונעשין אפר והרוח זורה אותן ומפזרתן ונעשית אפר תחת רגלי הצדיקים שנאמר (מלאכי

ג׳:כ״א) ועסותם רשעים כי יהיו אפר [וגו׳] אבל המסורות והאפיקורסין והכופרין בתורה ופורשים מדרכי צבור ושאין מודים בתחיית המתים וכל מי שחטא והחטיא את הרבים כגון ירבעם ואחאב ושנתנו חיתתם בארץ חיים ושפשטו ידיהם בזבול גיהנם ננעלת בפניהם ונדונין בה לדורי דורות שנאמר (ישעיהו ס״ו:כ״ד) ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו׳ שאול כלה והם אינם כלים שנאמר (תהילים מ״ט:ט״ו) וצורם לבלות שאול ומי גרם להם שפשטו ידיהם בזבול שנאמר (שם) מזבול לו ואין זבול אלא בית המקדש שנאמר (מלכים א ח׳:י״ג) בנה בניתי בית זבול לך. דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין חיין לעולם הבא שנא׳ (בראשית ט) וימח את כל היקום וגו׳ השמים בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא רבי יהודה בן בתירא אומר (בראשית ו׳:ג׳) ויאמר ה׳ לא ידון רוחי באדם לא ידון ולא רוחי בהן לעולם דבר אחר ויאמר ה׳ לא ידון אמר המקום איני מחזיר רוחי לנדנה ר׳ מנחם ברבי יוסי אומר לא ידון אמר המקום איני דנן בשעה שאני משלם שכר לצדיקים אבל רוחן של רשעים קשה להם יותר מן הכל שנאמר (ישעיהו ל״ג:י״א) רוחכם אש תאכלכם דור המגדל אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיין לעולם הבא שנאמר (בראשית י״א:ד׳) ויפץ ה׳ אותם משם על פני כל הארץ בעולם הזה ויחדלו לבנות לעולם הבא אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיין לעוה״ב שנאמר (בראשית י״ג:י״ג) ואנשי סדום רעים וחטאים וגו׳ בעולם הזה לה׳ מאד לעולם הבא דבר אחר רעים איש על חבירו וחטאים בגילוי עריות לה׳ בע״ז מאד בשפיכות דמים מרגלים אין להם חלק לעולם הבא ואין באים לארץ שנאמר (במדבר י״ד:כ״ג-כ״ד) וכל מנאצי לא יראוה קרח ועדתו אין להם חלק לעולם הבא ואין חיין לעוה״ב שנאמר (במדבר ט״ז:ל״ג) ותכס עליהם הארץ וגו׳ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבה ר׳ יהודה בן בתירא אומר באין הן ועליהן הוא אומר (תהילים קי״ט:קע״ו) תעיתי כשה אובד וגו׳ נאמר כאן אבדה ונאמר להלן אבדה מה אבדה האמור להלן אבדה מתבקשת אף אבדה האמורה כאן אבדה מתבקשת דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (במדבר י״ד:ב׳) במדבר הזה יתמו בעולם הזה ושם ימותו לעה״ב ואומר (תהילים צ״ה:י״א) אשר נשבעתי באפי וגו׳ דברי רבי עקיבה רבי אליעזר אומר באין הן ועליהם הוא אומר (תהילים נ׳:ה׳) אספו לי חסידי וגו׳ מה תלמוד לומר באפי באפי נשבעתי וחוזר אני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמרו דברים אלו אלא כלפי דורות אספו לי <כל> חסידי על שום שעשו לי גמילות חסד כורתי בריתי על שום שנכרתו על ידי עלי זבח על שום שעילו אותי ונזבחו על ידי רבי שמעון בן ננס אומר באין הן ועליהן הוא אומר (ישעיהו נ״א:י״א) ופדויי ה׳ ישובון וגו׳ עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיין לעולם הבא

שנאמר (דברים כ"ט:כ"ז) ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול בעולם הזה וישליכם אל ארץ אחרת לעולם הבא רבי שמעון בן ננס משם רבי יהודה איש כפר איכוס כיום הזה אם מעשיהם כיום הזה אינן באין אם לאו באין הן ורבותינו אמרו אלו ואלו יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיהו כ"ז:י"ג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור וגו' אשור אלו עשרת השבטים והנדחים בארץ מצרים אלו דור המדבר אלו ואלו והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים.

פרק יד

א עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר דרוש וטול שכר ר"ש בר רבי אלעזר אומר אין עושין ג' עיירות הנדחות בא"י אבל עושין אחת או ב' ר"ש אומר אף שתים לא יעשו אלא אחת ביהודה ואחת בגליל ובסמוך לספר אפי' אחת לא יעשו כדי שלא יפוצו נכרים ויחריבו את א"י כשהוא קול וביזתן והעיר מותרת כשהן בסייף וביזתן והעיר מותרת אם שהו שלשים יום הן בסייף וביזתן והעיר אסורה לא שהו שלשים יום הן בסייף וביזתן והעיר מותרת לעולם מדיח בסקילה וביזתן והעיר אסורה הדיחוה נשים ולא אנשים קטנים ולא גדולים יכול תהא עיר הנדחת ת"ל (דברים י"ג:י"ד) את יושבי עירם אחר יושבי עירם מהלך הדבר ואין הדבר מהלך אחר כל אלו יכול אפילו נתכנסו לתוכה גרים ועבדים משוחררין תהא נעשית עיר הנדחת תלמוד לומר (שם) את יושבי עירם אחר יושבי עירם הדבר מהלך ואין הדבר מהלך אחר כל אלו קטני בני אנשי עיר הנדחת שהודחו עמה אין נהרגין רבי אליעזר אומר נהרגין אמר ליה רבי עקיבה מה אני מקיים (דברים י"ח:ט') ונתן לך רחמים ורחמך והרבך אם לרחם על הגדולים הרי כבר נאמר (דברים ט"ז:ה') הכה תכה אם לרחם על בהמתן הרי כבר נאמר (שם) ואת בהמתה לפי חרב מה אני מקיים ונתן לך רחמים אלו קטנים שבתוכה רבי אליעזר אומר אף גדולים אין נהרגין אלא על פי עדים והתראה מה אני מקיים ונתן לך רחמים וגו' שמא יאמרו ב"ד הרי אנו עושין עיר הנדחת ולמחר יהו אחיהן וקרוביהם קושרים שנאה בלבם עלינו אלא כך אמר המקום הרי אני ממלא אותן רחמים ומטיל אני אהבתי בלבם כלומר שאין בלבנו עליכם דין אמת דנתם ולא מתאבלין אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב נכסים של צדיקים שבתוכה אובדין ושבחוצה לה פליטין ושל רשעים בין מתוכה ובין מחוצה לה אובדין רבי אליעזר אומר מוכיח בדבר לוט שלא היה בסדום אלא מפני נכסיו אף הוא יצא וידיו על ראשו שנאמר (בראשית י"ט:כ"ב) מהר המלט שמה דייך שתמלט את נפשך אמר רבי שמעון מפני מה אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין מפני שגרמו

לצדיקים לדור בין הרשעים והרי דברים קל וחומר ומה אם נכסים שאינם לא רואין ולא שומעין ולא מדברים על שגרמו לצדיקים לדור בין הרשעים אמר הכתוב ישרפו המטה את חבירו מדרך חיים לדרך מות אעכ"ו שיהא בשריפה.

ב קדשי מזבח ימותו וקדשי בדק הבית יפדו ר' שמעון אומר בהמתה פרט לבכורות ולמעשר שללה פרט לכסף הקדשות ולכסף מעשר שני מחובר לקרקע בין כך ובין כך מותר שנאמר תקבוץ פרט למחוברין בעיר אחרת בין כך ובין כך אסור ההורג את האדם והשורף את הכסות והמעקר את הבהמה רבי מאיר אומר את שדרכו לשפוך ישפך את שדרכו לשרוף ישרף לעקור יעקר אין ממיתין אותן ולא דוקרין לא בחצים ולא ברמחים ולא בראשו של חרב אלא בפיה שנאמר (דברים י"ג:י"ז-י"ח) לפי חרב והיתה תל עולם לא תבנה עוד לא תעשה אפי' גנות ופרדסים והיתה תל עולם שכבר היתה בימי יהושע ר' יוסי ור' יהושע בן קרחה אומרים הרי הוא אומר (יהושע ו':כ"ו) ארור האיש [לפני ה'] אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו וכי אין אנו יודעין שיריחו שמה אלא שלא יבנה אותה ויקרא את שמה כעיר אחרת שלא יבנה עיר אחרת ויקרא את שמה יריחו בבכורו ייסדנה וכן הוא אומר (מלכים א ט"ז:ל"ד) בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו והלא חיאל משל יהושפט ויריחו משל בנימין ולמה נתלה באחאב מלמד שתולין חובה בחייב כיוצא בו (שופטים י"ח:ל') ויהונתן בן גרשום בן מנשה וכי בן מנשה היה והלא בן משה היה ולמה נתלה דבר במנשה מלמד שתולין חובה בחייב (מלכים א ט"ז:ל"ד) באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה באבירם בכורו לא היה לו ממה שילמד שגוב רשע היה לו ממה שילמוד הן בקשו לרבות את ממונם מנין שנשתלחה בהן מארה והיו מתמעטין והולכין תלמוד לומר (שם) כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון רבי שמעון בן אלעזר אומר לא אותה בנה אלא אחרת בנה ומשנבנתה הותרה לישב בה וכן הוא אומר (מלכים ב ב':ה') ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע שמא יאמרו ב"ד הרי אנו עושין עיר הנדחת ומחריבין את ארץ ישראל אלא כשם ששמחה לפני המקום בקיומן של צדיקים כך שמחה לפני המקום באבודם של רשעים שנא' (משלי י"א:י') באבוד רשעים רנה עיר הנדחת ויושביה שיריה ופירותיה בימוס ומה שעליה מרקוליס ומה שעליו וכל דבר שחל עליו איסור ע"ז כולן אסורין בהנאה.

ג זקן ממרא שהורה ועשה הורה ולא עשה פטור הורה על מנת לעשות אף על פי שלא עשה חייב.

ד המנבא לעקור דבר מדברי תורה חייב רבי שמעון אומר אם נתנבא לקיים מקצת ולבטל מקצת פטור ובע"ז קיימה היום ובטלה למחר חייב המתנבא מה שלא שמע כצדקיה בן

כנענה ושלא נאמר לו כחנניה בן עזור שהיה שומע דברים מפי ירמיהו הנביא שהיה מתנבא בשוק העליון וחוזר ומתנבא בשוק התחתון הכובש את נבואתו כיונה בן אמתי והמוותר על דברי נביא כחבירו של מיכה ונביא שעובר על דברי עצמו כעידו והמשנה את נבואתו זר וטבול יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים ופרועי ראש ושתויי יין ששמשו כולן במיתה ובמה היא מיתתן בידי שמים וכל הזוממין והבועלין מקדימין לאותה המיתה אם לסקילה סקילה אם לשריפה שריפה בד"א שהוא כיוצא בהן באותה מיתה כיוצא בהן בסקילה הוא והן בסקילה כיוצא בהן בשריפה הוא והן בשריפה כיוצא בהן בחנק הוא בשריפה והן בחנק.